

Рекреаційний потенціал розвитку екотуризму в регіоні Середнього Подніпров'я

Київський національний університет імені Тараса Шевченка, м. Київ
e-mail: MAI1989@ukr.net

Анотація. У статті подано інформацію про природно-ресурсний потенціал розвитку екотуризму в Середньому Подніпров'ї. Окрім того представлено нині існуючі напрямки екотуристичної діяльності в даному регіоні та зроблені припущення про ще не функціонуючі, але перспективні напрямки такої діяльності в межах даної території.

Ключові слова: екотуризм, Середнє Подніпров'я, потенціал розвитку.

Сьогодні ми все частіше чуємо про глобальні проблеми людства, список яких в останні роки шириться і шириться. Людство дуже хвилюється з цього приводу, шукає різноманітні шляхи вирішення даних проблем, адже власне ми самі спричинили їх виникнення і наразі все ясніше починаємо це розуміти. Вже зараз видно, що все що робить життя людини більш комфортним, згодом приносить шкоду навколишньому середовищу, а це значить, що наслідки цього комфорту через деякий час шкодять і самій людині.

В наш час всіх приваблює легке життя, без надмірних фізичних навантажень і виснажень, ці потреби з легкістю задовольняє всезростаючий процес урбанізації: автомобілі, красиві будівлі, все необхідне в величезних і яскравих торговельно-розважальних центрах, новітні лікувальні засоби і заклади тощо – все це можна отримати в будь-який час доби. Однак ці зручності, нехай не прямо, але опосередковано точно, впливають на забрудненість атмосферного повітря, поверхневих вод, ґрунтів тощо, що в свою чергу веде до зростання чисельності і різновидів захворювання не лише мешканців міських територій, які плюс до всього вище сказаного ведуть ще й малорухливий спосіб життя, а й до зниження рівня здоров'я усього населення планети.

Тому вже зараз і в майбутні роки, що прийдуть, люди хочуть і хотітимуть наблизитись до незміненої або хоча б мало зміненої первозданної природи. Адже в оточенні власноруч створеного «комфорту» людина починає почувати себе в клітці, за ґратами умовностей, повинностей тощо. Мабуть, кожен дорослий, який попав у цей конвеєр сучасного життя, через пару років задоволення від самостійності починає думати про те, щоб втекти від людей, де б не було Інтернету, телефонів, автомобілів, різноманітної техніки: тільки ти, вогнище, шелест листя дерев, трави і шепіт річки. На основі цих бажань ми хоча б якось намагаємось наблизитись до ідеалу гармонії з природою і тому виникають і вивають на слуху такі слова як «екопродукт», «екоупаковка», «екотехнології», «екотуризм».

Сучасні особливості і можливості роботи людини, перехід на постіндустріальний етап розвитку суспільства, призводять до психологічного навантаження на людину, тому екотуризм, як форма туризму, де в гармонії переплітається рекреація і екологія буде розвиватись, зростати і ширитись, а це в свою чергу значить, що його дослідження і вивчення є досить актуальним.

Сьогодні серед основних країн, що приймають екотуристів, лідирують Лаос, Кенія, Танзанія, Еквадор, Коста-Ріка, Непал, Австралія, Нова Зеландія, ПАР. В розвинених країнах Європи і США еко туристи часто подорожують по своїх країнах, відвідуючи національні природні парки, то чому б і нам не дослідити і виявити потенціал розвитку екотуризму в межах території власної держави. Для проведення такого дослідження було обрано регіон Середнього Подніпров'я, як один з найдавніше і найгустіше заселених районів України.

Метою даної роботи є виявлення потенційних джерел і напрямків розвитку екологічного туризму в регіоні Середнього Подніпров'я.

Дослідженням і вивченням екотуризму в останні десятиріччя займалися багато вчених-дослідників. Відносно останніми роботами присвяченими цьому питанню в Україні стали такі, як: «Екологічний туризм» О.Ю. Дмитрука (2004р.), «Екологічний туризм» О.Ю. Козловського (2011р.), стаття Олійника Я.Б. та Гетьмана В.І. «Екологічний туризм на теренах національних природних парків і біосферних заповідників України в міжнародний рік екотуризму та гір» (2002р.), стаття Міщенко В.О. «Теоретичні основи визначення сутності екотуризму» (2010р.) та багато інших. Тобто бачимо, що вчені займаються розробкою загальних основ екотуризму, без деталізації і спеціалізації по регіонах, чому в свою чергу присвячена дана робота.

Варто все ж почати з окреслення меж і розмірів Середнього Подніпров'я, адже окремі автори до цього питання підходять по-різному, в зв'язку з чим регіон дуже сильно варіюється в своїх межах. Цей різнобій внесли дослідники нашого часу. Справа в тому, що проблемою історико-етнографічного районування території України почали займатися, крім етнографів, ще й демографи, лінгвісти,

економісти, історики, антропологі, мистецтвознавці та інші. Більшість дослідників в наш час вважає, що Середнє Подніпров'я — це долина Дніпра від устя Десни до острова Хортиця (кінець Дніпровських порогів). Саме з Середнім Подніпров'ям пов'язані зародження українства, його консолідація та здобуття державності (спочатку Київська Русь, потім Запорізька Січ, Українська Народна Республіка і нарешті — нинішня суверенна Україна) [7]. До Середнього Подніпров'я належить більша частина Київської, Черкаська, південна частина Чернігівської області, південно-східна частина Житомирської та південно-західна частина Сумської областей, західна частина Полтавської області, східна частина Вінницької, північна частина Кіровоградської, північно-західна частина Дніпропетровської областей. Жоден з дослідників, які займалися історико-етнографічним районуванням України, не дає чітких меж виділених районів, що стосується і Середнього Подніпров'я. Але, знаючи про важливу роль річок в заселенні території і розселенні населення в давні часи, ми можемо говорити про те, що саме річки, з одного боку, були транспортними коридорами, а з іншого — природними відгородженнями, кордонами між різними поселеннями тощо. Тож на основі даних карти історико-етнографічного районування та поверхневих вод України можна виділили умовні, але більш-менш чіткі, межі Середнього Подніпров'я, що і представлено на рисунку 1 [4; 6].

Перш ніж перейти до розгляду природно-ресурсного потенціалу розвитку екотуризму на території власне Середнього Подніпров'я, розглянемо сутність поняття «потенціал». Природно-ресурсний потенціал території — це об'єктивна реальність, що характеризує дійсний стан природних ресурсів. З одного боку — це об'єкти, сили природи, яким притаманні певні закони функціонування і розвитку, а з іншого — елементи, що відбивають економічні відносини і впливають на рівень продуктивності суспільної праці. Саме природно-ресурсний потенціал визначає можливості, які можна використовувати тепер і в майбутньому з метою економічного зростання, поліпшення умов життєдіяльності населення та комплексного розвитку регіону [11]. Ландшафтно-ресурсний потенціал — це здатність ландшафтних систем віддавати необхідну людині продукцію або виробляти корисну для неї роботу і залишатися при цьому в рамках регенеративних можливостей. В свою чергу природні рекреаційно-туристські ресурси — це об'єкти і явища

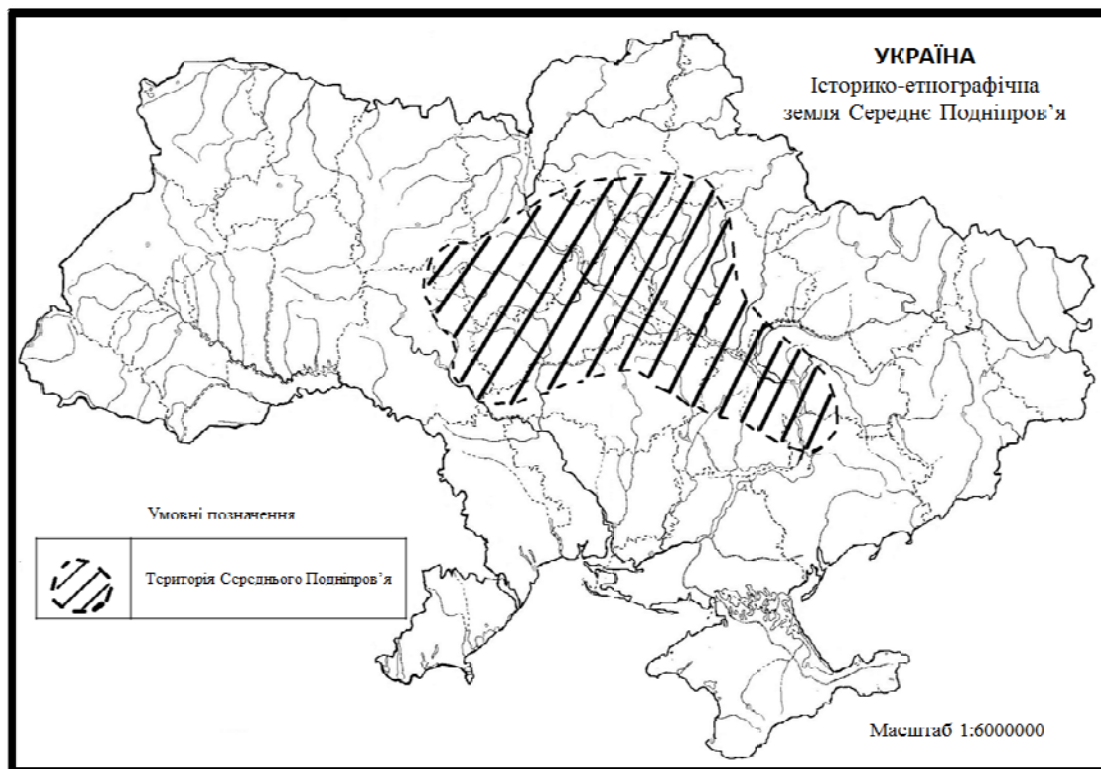

Рис. 1. Просторово-територіальне розміщення регіону Середнього Подніпров'я

природного походження, залучені в сферу рекреації та туризму. Природні рекреаційно-туристські ресурси включають в себе наступні складові:

- орографічні ресурси;
- спелеоресурси;
- фауністичні ресурси;
- флористичні ресурси;
- кліматичні ресурси;
- водні ресурси (річки, озера, моря, океани, водосховища, канали, мінеральні джерела) [1].

Також тут важливо розібратися із поняттям природокористування. Рекреаційне природокористування – єдність таких процесів, як організація рекреації населення з використання природних ресурсів і умов, передбачення змін стану довкілля під впливом рекреаційної діяльності, задоволення потреб населення в природних рекреаційних ресурсах і відновлення робочої сили [10]. Рекреаційне природокористування ґрунтується на розвиненій мережі заміських природних парків для тривалого відпочинку і туризму, лісових та мисливських господарств, передбачає помірну експлуатацію природних комплексів [3].

Середнє Подніпров'я має значний природно-ресурсний потенціал для розвитку екотуристичної діяльності в його межах. Так до орографічних ресурсів тут відноситься Придніпровська височина. Саме на базі цього ресурсу сформувались такі туристичні дестинації як Букський та Тясминський каньйони [13]. Окрім того в межах регіону дослідження знаходяться значні запаси водних ресурсів, що представлені річками, водосховищами, каналами, джерелами мінеральних лікувальних вод та, навіть, водоспадами. Серед основних річок можна виділити Дніпро, Рось, Гнилий та Гірський Тікич, Самару, Оріль, Ворсклу, Псел, Хорол, Сулу, Удай та інші. Заходить на територію дослідження і канал «Дніпро – Донбас». Що стосується водосховищ, то це майже весь каскад дніпровських водосховищ, а саме Канівське, Кременчуцьке, Дніпродзержинське та Дніпровське. Серед мінеральних лікувальних вод тут поширені такі їх види як радонові води та води без специфічних компонентів. В регіоні Середнього Подніпров'я є і водоспади – Софіївський, який знаходиться в дендропарку «Софіївка», хоча він і штучно створений, але функціонує на основі природних ресурсів в межах об'єкту природно-заповідного фонду України і милує око гостей і робітників парку, водоспад Вир (Черкаська обл.), урочище Каскади (Кіровоградська обл.), водоспад біля м. Запоріжжя [2; 9].

Основною базою, можливо, навіть, платформою для розвитку екотуризму на будь-якій ділянці і в будь-якій країні є об'єкти та території природно-заповідного фонду. В межах регіону Середнього Подніпров'я знаходяться два природних заповідники: Дніпровсько-Орільський та Канівський. Окрім того неподалеку від Дніпровсько-Орільського заповідника розмістилися водно-болотні угіддя, які є заповідною територією міжнародного значення. Варто згадати також про тутешні регіональні ландшафтні парки, серед яких Нижньоворсклянський, Кременчуцькі плавні, Трахтемирів, Лиса Гора, парк Партизанської Слави та Дніпровські острови, а також національні природні парки, серед яких Білоозерський, Голосіївський, Залісся, Нижньосульський та Пирятинський. В переліку інших об'єктів та територій природно-заповідного фонду Середнього Подніпров'я розмістились 18 ландшафтних, 12 гідрологічних, 6 ботанічних, 9 лісових та 6 орнітологічних заказників, 7 комплексних, 1 геологічна, 6 ботанічних та 1 загальнозоологічна пам'ятки природи, 3 ботанічні сади, 4 дендропарки, 2 зоопарки та 16 парків пам'яток садово-паркового мистецтва [8].

Також в регіоні дослідження знаходяться такі кліматичні курорти як Пуща-Водиця, Конча-Заспа, Качанівка, які, на базі кліматолікувальних факторів та в поєднанні їх з усіма вище перерахованими природними ресурсами рекреації, можуть послужити для розвитку екотуризму в Середньому Подніпров'ї [12]. Проте варто зазначити, що для екологічного туризму поселення та харчування (взагалі комфорт у побуті), як і традиційні розваги мають другорядне значення.

Якщо виділяти нині існуючі напрямки екотуристичної діяльності в регіоні Середнього Подніпров'я, то такими є природно-пізнавальний екотуризм, сільський туризм, геоекологічні, гідроекологічні екотури, вірвовочні курси, тренінги командної взаємодії, екскурсійно-прогулянкові екотури, курортно-бальнеологічні та агроєкологічні екотури.

Спираючись на вище представлені дані по природно-ресурсному потенціалу екотуристичної діяльності в даному регіоні, можна говорити про тамтешній розвиток інших перспективних його напрямів. Такими є реабілітаційний екотуризм, конгресовий екотуризм, діловий екотуризм, археоекологічні екотури (хоча б на базі Межиріцької стоянки давньої людини, яка знаходиться в Черкаській області і є унікальною в своєму роді), еколого-спелестологічний туризм (на базі шахт і катакомб), «робінзонади» та «одісеї» тощо.

Окрім того майже всі вище перераховані існуючі і перспективні напрями екотуризму можуть розвиватись на базі територій та об'єктів природно-заповідного фонду. Відповідно до статті 9 Закону України «Про природно-заповідний фонд України», одним із видів використання територій та об'єктів ПЗФ є їх використання в оздоровчих та інших рекреаційних цілях. Це можливе за умови дотримання природоохоронного режиму, встановленого цим Законом та іншими актами чинного законодавства [5]. Рекреаційна діяльність організовується відповідно до функціонального зонування національних природних і регіональних ландшафтних парків, біосферних заповідників, а також у межах парків-пам'яток садово-паркового мистецтва, зоопарків, ботанічних садів, дендропарків.

Тобто, підсумовуючи наведену вище інформацію, ми можемо говорити про досить високий природний ресурсно-рекреаційний потенціал розвитку екотуризму в Середньому Подніпров'ї, але проблемою є те, що на сьогоднішній день ми маємо паралельно цьому і дуже низький ступінь залученості даних ресурсів до екотуристичної діяльності в регіоні. Вони використовуються неорганізовано, а значить не нормовано і не завжди правильно. Регіон Середнього Подніпров'я є великим за територіальними розмірами і, на основі наявних там природно-рекреаційних ресурсів, потенційно важливим для розвитку і пропаганди екотуризму в Україні, а тому він потребує більш

детального вивчення, дослідження і, можливо навіть, зонування та районування відповідно до можливостей і напрямів екотуристичної діяльності в його межах. Це і має стати ключовими напрямками подальшої роботи з екотуристичних досліджень в Середньому Подніпров'ї.

Література

1. Бейдик О.О. Рекреаційні ресурси України / О.О. Бейдик. – К.: Альтерпрес, 2009. – 400с.
2. Гідрографічна мережа. Карта. Масштаб 1:2 500 000 // Національний атлас України. – К.: ДНВП «Картографія», 2007. – с.78-179.
3. Енциклопедичний словник-довідник з туризму / За ред.. В.А. Смолій. – К.: Слово, 2006. – 372с.
4. Історико-етнографічне районування. Карта. Масштаб 1:8 000 000 // Атлас «Географія України». – К.: ДНВП «Картографія», 2000. – с.3.
5. Клапчук В.М. Екологічні передумови розвитку рекреації на Гуцульщині / В.М. Клапчук // Наук.-практ. конф. 13 вересня 1996р. – Яремча, 1996. – с.110.
6. Макарчук С.А. Етнографія України / С.А. Макарчук. – Львів: світ, 2004. – 520с.
7. Пономарьов А.Е. Українська етнографія / А.Е. Пономарьов. – К.: Либідь, 1994. – 317с.
8. Природно-заповідні території. Карта. Масштаб 1:4 000 000 // Національний атлас України. – К.: ДНВП «Картографія», 2007. – с.432.
9. Рекреаційні ресурси. Карта. Масштаб 1:4 500 000 // Атлас вчителя. – К.: ДНВП «Картографія», 2010. – с. 251.
10. Сажнева Н.М. Рекреаційна географія та туризм / Н.М. Сажнева. – Мелітополь: Люкс, 2007. – 254с.
11. Стеченко Д.М. Розміщення продуктивних сил і регіоналістика / Д.М. Стеченко. – К.: Вікар. – 2006. – 396с.
12. Туристичні об'єкти. Карта. Масштаб 1:3 000 000 // Атлас вчителя. – К.: ДНВП «Картографія», 2010. – с. 292-293.
13. Фізична поверхня України. Карта. Масштаб 1:2 500 000 // Національний атлас України. – К.: ДНВП «Картографія», 2007. – с.42-43

Аннотация. М. Т. Кулинич *Рекреационный потенциал развития экотуризма в регионе Среднего Поднепровья.* В статье представлена информация о природно-ресурсном потенциале развития экотуризма в Среднем Поднепровье. Кроме того представлены ныне существующие направления экотуристской деятельности в данном регионе и сделаны предположения о еще не функционирующих, но перспективных направлениях такой деятельности в пределах данной территории.

Ключевые слова: экотуризм, Среднее Поднепровье, потенциал развития.

Abstract. M.T. Kulinich *Recreational potential of ecotourism development in the Middle Dnieper.* The article presents information about the natural resource potential of eco-tourism in the Middle Dnieper. Also presented now existing directions of ecotourism in this region and made the assumption about has not yet functioning, but promising lines of such activities within the area.

Keywords: ecotourism, the Middle Dnieper, potential of development.

Поступила в редакцию 22.01.2014 г.